

NEJVĚTŠÍ

DOBYVATELÉ A VOJEVŮDCI

VLADIMÍR LIŠKA

NEJVĚTŠÍ
**DOBYVATELÉ
A VOJEVŮDCI**

VLADIMÍR LIŠKA

Copyright © Vladimír Liška, 2016
Copyright © ALPRESS, s. r. o.

Všechna práva vyhrazena.
Žádnou část knihy není dovoleno užít
nebo jakýmkoli způsobem reprodukovat bez písemného
souhlasu držitele práv, s výjimkou krátkých citací
nebo odkazů, které tvoří součást kritického hodnocení.

Copyright © Vladimír Liška, 2016
Redakční úprava Miroslav Kozák
Grafická úprava obálky Tomáš Řízek
Vydalo nakladatelství Alpress, s. r. o., Frýdek-Místek,
v edici Klokan, 2016
shop@alpress.cz
První elektronické vydání v českém jazyce

ISBN 978-80-7543-353-4 (pdf)

Obsah

Prolog 7

Kapitola 1

Pán světa Alexandr Makedonský 11

Kapitola 2

Postrach Říma Hannibal 23

Kapitola 3

Zrazený diktátor Gaius Julius Caesar 41

Kapitola 4

Démon moci Attila 57

Kapitola 5

Stepní vlk Čingischán 71

Kapitola 6

Ve znamení kalicha Jan Žižka z Trocnova 81

Kapitola 7

Dobytel Cařihradu Mehmed II. 99

Kapitola 8

Papežský intrikán Cesare Borgia 107

Kapitola 9

Sázka na jednu kartu Hernando Cortez 117

Kapitola 10

Muž posedlý zlatem Francisco Pizarro 131

Kapitola 11

Pod pirátskou vlajkou Francis Drake 145

Kapitola 12

Muž, který věřil hvězdám Albrecht z Valdštejna 157

Kapitola 13

Ve stínu půlměsíce Evžen Savojský 177

Kapitola 14

Génius taktiky Alexandr Vasiljevič Suvorov 187

Kapitola 15

Od Slavkova po Waterloo Napoleon Bonaparte 199

Kapitola 16

Vojevůdce každým coulem Václav Radecký z Radče 213

Epilog 223

Přehled použitých pramenů a literatury 227

Prolog

Války byly odjakživa důležitým civilizačním fenoménem, o němž se dá s jistotou říci, že patřil a stále patří mezi významné hybné síly dějinného vývoje. Sledujeme-li dějiny válečných konfliktů, je zcela zřejmé, že jejich povaha byla vždy dvojí: dobytvačná a obranná. Ale motivace k válkám vycházela z různých příčin – politických, ideologických, ekonomických i sociálních –, jež většinou jako jejich spouštěč působily ve vzájemné provázanosti.

Čas od času se objevily významné osobnosti, které byly nejen strůjci, ale i jakýmsi manažery válek. Zapsaly se do dějin lidstva svými vizemi, dobytvačnými choutkami, snahami po rozšíření vlastní moci nebo jen tím, že sloužily těm, kdo těmito vlastnostmi disponovali – vládcům, kteří chtěli násilím měnit svět. Někdy se to dokonce podařilo, i když takový úspěch byl většinou jen dočasný, neboť po nich přišli jiní vládcové, válečníci a dobytvaelé, kteří opět měnili běh věcí.

Ale takový už byl vývoj naší civilizace a na podstatě válek v zájmu moci, peněz a bohatství se v zásadě dodnes nic nezměnilo. Pouze jejich formy se modernizovaly v důsledku toho, čemu říkáme pokrok. Existovaly však někdy pokrokové války? Nebo snad máme k dispozici pokrokové zbraně? Aniž na tyto dvě otázky odpovíme, pravda nejspíš bude, že pokrok je vždy dvousečný. V zájmu pokroku to-

tiž člověk může konat dobro i zlo. Dějiny jsou takových příkladů plné.

Jedno však zůstává neměnné: totiž fakt, že centrem tohoto problematického dobra a zla byl a je člověk nebo masy lidí – ať už jde o národy, různá náboženská a potažmo ideologická uskupení, či politikou a ekonomikou motivované mocenské bloky. A pak je zde nezanedbatelná role významných jedinců, kteří se dokázali prosadit do centra dění a ovlivňovat svými činy svět.

Kategorie vojevůdců a dobytých je pouze jednou zvláštní skupinou těchto výjimečných lidí, kteří se snažili měnit svět. Skupinou určitě jedinečnou, snad i svým způsobem vzácnou, jejichž negativní či pozitivní hodnocení je dnes ponecháváno historikům a možná ještě filozofům či politologům. Ale osudy těchto výjimečných lidí jsou každopádně fascinující, neboť dokázali své životy zasvětit něčemu, co lze označit za nadprůměrné a velké, i když ne vždy zároveň mravně odůvodnitelné. Jsou to lidé velkých rozporů a kontroverzí, jež se promítají i do jejich soudobých historických hodnocení.

Ptáme-li se, proč nás i dnes životní příběhy významných vojevůdců a dobytých tak fascinují, je tomu tak možná proto, že právě oni představují kus každého z nás, neboť člověk je stále náchylný ke konání dobra i zla tak, jak tomu bylo před staletími; navíc je v jejich životech ukryté to, co lze pejorativně nazvat adrenalinem. To však nic nemění na faktu, že jejich role v lidských dějinách zůstává u většiny z nich sporná a čtenář si může při četbě této knihy vybrat, kdo, jak a proč reprezentoval více dobra nebo zla. Má to jen jednu podmínku: najít tu správnou odpověď.

Kapitola 1

Pán světa
Alexandr Makedonský

(356—323 př. n. l.)

Alexandr Makedonský je mnohými historiky dodnes považován za největšího vojevůdce a dobyvatele všech dob. I když zemřel ve věku pouhých dvaatřiceti let, dobytím Persie dokázal vytvořit jednu z největších říší starověku, která sahala od Řecka přes Malou Asii až k hranicím Indie. Během svého života tento geniální válečník neprohrál jedinou bitvu, až na tu poslední, kterou byl jeho marný boj se smrtí, kdy ho nakonec zahubily vysoké horečky spojené pravděpodobně s malárií.

Alexandr na makedonský trůn nastoupil za velice tragických okolností. V roce 336 př. n. l. byl jeho otec Filip II. Makedonský (382–336 př. n. l.) při svatební hostině své dcery Kleopatry zavražděn jedním ze svých osobních strážců a někdejším Kleopatřiným milencem Pausaniem. Vypadalo to na pomstu ze zhrzené lásky, ale historikové se kloní k názoru, že v pozadí tohoto zločinu stála část makedonské aristokracie s Filipovou čtvrtou manželkou Olympiadou, která si přála, aby se její syn Alexandr ujal vlády namísto otce.

Olympiadu totiž Filip II. zapudil a v roce 337 př. n. l. se znovu (již popáté) oženil s Kleopatrou Euridikou, která jako jediná z Filipových dosavadních žen pocházela z makedonského rodu, zatímco ostatní včetně Olympiady byly cizinky. Alexandrovi v té době bylo už devatenáct let a otcovu no-

vou svatbu těžce nesl. Čtyřicetiletý Filip II. navíc mohl vládnout ještě dlouho a syn, kterého otci porodila jeho nová manželka, se jednou mohl stát novým makedonským králem místo Alexandra.

Olympias i Alexandr tedy měli dostatečný motiv k násilnému odstranění Filipa. Ale motiv ke královi vraždě měla i makedonská aristokracie. Filip II. si pár let předtím vítěznou bitvou u Chaironeie (338 př. n. l.) podmanil celé Řecko a toto vítězství mu stoupl do hlavy. Byl rozhodnutý stát se samovládcem a hodlal makedonskou šlechtu zkrátit na jejích právech a upřít jí i podíl na moci, i když to byla právě ona, kdo se nejvíce zasloužil o jeho vítězství nad Řeky.

Ale jak to bylo doopravdy, o tom se historikové dodnes dohadují. Králův vrah byl totiž na místě ubit vojáky, možná právě proto, aby nemohl promluvit, kdo ho k atentátu najal. Stejně tak je však možné, že jednal zcela sám a žádné další komplice neměl.

Provolání Alexandra novým makedonským panovníkem však proběhlo bez komplikací, což opět nepřímo svědčí o tom, že změna na trůně se předem připravovala. Ale zda byl do otcovy vraždy skutečně zapleten, zůstává neobjasněno. Po Filipově pohřbu totiž nařídil další vyšetřování, jemuž posléze padli za oběť další Pausanioví údajní komplicové.

Otázkou však zůstává, zda jimi skutečně byli, neboť čirou náhodou šlo o urozené osoby, které patřily k Alexandrovým mocenským protivníkům. Mezi nimi byl například i Alexandrův bratranec Amyntas nebo strýc Filipovy páté manželky Attalos, který Alexandra a jeho matku obviňoval ze zosnování mocenského převratu. Jejich popravami Alexandr dokázal, že je připraven jednat rázně a bez skrupulí s každým, kdo by jakkoli zpochybňoval jeho královský majestát.

Od chvíle, kdy se Makedonie Filipovými výboji zmocnila celého Řecka, stál i před Alexandrem důležitý úkol, který jeho otec už nestihl dokončit. Filip II. a shromáždění řeckých měst (tzv. Korintský spolek) se totiž v roce 337 př. n. l. dohodli, že zahájí společnou válku proti Persii pod zámin-

kou osvobození maloasijských měst, kde žily početné řecké komunity.

Peršané patřili k letitým úhlavním protivníkům Řeků. Před sto padesáti lety se pokusili Řecko zotročit a připojit ke své asijské říši (490–449 př. n. l.). Řekové však nakonec svou svobodu uhájili, a když už byla jejich vojenská i námořní převaha zjevná, Peršané s nimi v roce 449 př. n. l. uzavřeli v Súzách konečně mír (tzv. Kalliův mír, podle athénského vyslance Kallia, který ho přijel do Súz potvrdit). Maloasijské městské státy, kde žila spousta Řeků, však zůstaly nadále pod perskou nadvládou.

Ale když se v Řecku dozvěděli, že byl Filip II. Makedonský zavražděn, některé tamní městské státy odmítly novému makedonskému králi poslušnost, a Théby dokonce Alexandra za nového panovníka nechtěly uznat. Hrozilo povstání, které však bylo rychle a tvrdě potlačeno. Théby nechal Alexandr srovnat se zemí a jejich obyvatelstvo prodal do otroctví. Tím opět obnovil jednotu Řecka pod makedonskou hegemonií a nyní mohl konečně pomýšlet na vojenské tažení proti perské říši, kde vládl král Dareios III. (380–330 př. n. l.).

V roce 334 př. n. l. shromáždil Alexandr své pětáctititisícové vojsko v Amfipoli u thráckého pobřeží a zamířil k Hellespontu. Odtud se jeho armáda přeplavila na sto šedesáti válečných lodích do Malé Asie, kde v bitvě u řeky Granik porazila spojené předsunuté oddíly perských satrapů (královských místodržících) a poté přistoupila k postupnému osvobozování maloasijských městských států. V nich je většina řeckých obyvatel vítala jako osvoboditele.

Následujícího roku (333 př. n. l.) se Alexandr Makedonský rozhodl dobýt Sýrii, ale když se jeho vojsko připravovalo k průchodu soutěskami v pohoří Taurus, makedonský vojévůdce najednou zjistil, že má v týlu perskou armádu, v jejímž čele stál sám perský král Dareios III.

Poblíž městečka Issos se Alexandrovi podařilo útokem své falangy a těžkého jezdeckva vnést do nepřátelského voj-

ska zmatek a Peršané začali v panice z bojiště utíkat. Uprchl i král Dareios III., který poté Alexandrovi nabídl jednání o míru. Ale makedonský král tuto nabídku sebevědomě odmítl a žádal bezpodmínečnou kapitulaci. To však Dareios odmítl a válka pokračovala.

Alexandrovo vítězství u Issu proti mnohonásobné přesile bylo velmi cenné, neboť mu otevřelo cestu k dobytí celého východního Středomoří včetně Egypta. Tam ho místní obyvatelstvo vítalo jako zachránce od perské nadvlády (i zde totiž žilo hodně Řeků) a Alexandr byl egyptským kněžstvem slavnostně vyhlášen králem Horního i Dolního Egypta. Kněží Amonova chrámu mu zároveň předpověděli, že se stane vládcem světa.

Nádhera Egypta, pyramidy a velkolepé chrámy této starodávné civilizace makedonského krále okouzly. Zároveň si uvědomoval, že nyní si musí dobytá území zajistit a jmenovat do nich schopné správce, kteří by zde šířili řecké zvyky, kulturu i způsob života. Tím zahájil proces, který vešel později do dějin jako helénizace východního Středomoří.

Ale válka s Persií ještě rozhodnutá nebyla, a tak v roce 331 př. n. l. vytáhl z Egypta přes Sýrii do Mezopotámie. Peršané mezitím zmobilizovali obrovské vojsko a vše nasvědčovalo tomu, že početně mnohem slabší řecko-makedonská armáda je tentokrát odsouzena k porážce. Proti dvěma stům tisícům Peršanů a jejich dvěma stovkám bojových vozů stálo Alexandrových čtyřicet tisíc pěších vojáků a sedm tisíc jezdců. Převaha Peršanů tedy byla téměř 5 : 1. I když byl protivník v převaze, rozhodl se Alexandr zaútočit přímo na střed jeho vojska. Uprostřed řecko-makedonské armády stáli pěšáci a těžkooděnci, po stranách jezdecktvo, které mělo v nutném případě zabránit obklíčení a krylo lukostřelce. Do týla pak Alexandr soustředil silnou zálohu těžkooděnců.

Dareios III. zareagoval mohutným protiútokem svých bojových vozů a těžkého jezdecktva, který vedl na pravé křídlo Řeků s cílem zastavit jejich pěchotu a poté Alexandrovo

vojsko obklíčit. Perský král předpokládal, že bojové vozy vnesou do řeckých řad zmatek a jeho jezdeckvo pak Řeky snadno dorazí. Ale Alexandr reagoval jinak, než perský panovník a jeho generálové předpokládali.

Ve chvíli, kdy Dareios proti bránícím se Řekům poslal další stovku bojových vozů, aby prorazily dosud odolávající přední nepřátelské linie, Alexandr vydal rozkaz svým kopiníkům, aby své těžké oštěpy namířily na přijíždějící Dareiovy bojové vozy. Jejich hustá smršť způsobila mezi perskými vozataji chaos. Mnozí padali na zem mrtví a jejich splašení koně se rozutíkali na všechny strany. Zbýlé perské bojové vozy projely širokou průrvou, kterou v předních liniích vytvořila řecká pěchota, za jejímiž zády Peršany dobíjela makedonská záloha. Dareios III. zpozoroval, že hlavní boj se přesouvá na Alexandrovo pravé křídlo, kde Řekové podle jeho soudu už mleli z posledního, a rozkázal svým jízdním oddílům, aby protivníkovu armádu ve dvou vlnách obklíčily. Tím v přední části perského vojska vznikla trhlinka, která byla nebezpečně blízko místa, kde se nacházel sám Dareios.

Jakmile to Alexandr zpozoroval, s oddíly svých elitních jezdců se přímo proti perskému králi vrhl na zteč. Tím ovšem oslabil střed řeckých linií, kterým Dareiova královská garda a jízda snadno pronikla, ale místo toho, aby zaútočili na oslabený střed a levé křídlo Alexandrova vojska, vrhli se Peršané do jeho týlu, kde začali drancovat základní tábor Řeků.

Dareios III. mezitím začal na svém královském voze prchat z bojiště. Perský panovník se vyděsil, když spatřil Alexandra s jeho jízdou tak blízko, a ztratil nervy.

Když si velitelé perské armády všimli, že jejich král z bitvy utíká, dali svým oddílům rozkaz k ústupu. Ty, co drancovali Alexandrův základní tábor, však ponechali jejich osudu a Řekové je takřka beze zbytku pobili. Pro Dareia III. to byla katastrofa. Alexandrovy jízdní jednotky se okamžitě pustily do pronásledování ustupujícího protivníka a pobíjely Per-

šany až do chvíle, kdy už jejich koně vyčerpáním nemohli běžet dál. Podle některých dochovaných zpráv zůstalo na bojišti ležet kolem 100 000 Peršanů, zatímco Řekové ztratili pouhých 5000 mužů. Dareios III. se ještě pokusil o shromáždění nové armády, ale nakonec dal dohromady už jen přes 30 000 pěších a 3000 jezdců, což bylo proti vítězné Alexandrově armádě málo.

Alexandr Makedonský nejprve vtáhl do Babylonu, kde svým unaveným vojákům a důstojníkům dopřál kýžený odpočinek. Pak se obrátil do Súz a nakonec vstoupil do Persepole, královského centra perské říše, kde nechal vyplenit Dareiův palác a zbořit městské hradby.

Pro obyvatele většiny porobených národů byl nyní Alexandr hrdinou a osvoboditelem, a dokonce i Peršané mu vzdávali hold jako novému vladaři. Ale perský král byl stále naživu a na útěku, což představovalo nebezpečí, že svou moc nad perskou říší nebude moci Alexandr Makedonský definitivně zajistit. Proto se na počátku roku 330 př. n. l. rozhodl, že se svou armádou bude v tažení na východ pokračovat a půjde po stopách poraženého Dareia tak dlouho, dokud ho nechytí, neboť se dozvěděl, že perský panovník uprchl na severovýchod, kde se snaží shromáždit nové vojsko.

Dareia III. na útěku doprovázeli dva jeho nejmocnější generálové Bessos a Nabarzanés. Když se doslechli, že je Alexandr pronásleduje, rozhodli se perského krále zajmout a uvěznit. Úctu k němu už dávno ztratili, byl to pro ně jen zbabělec, který však mohl vládu předat jim. K tomu se ho nyní zřejmě snažili donutit, ale zda to Dareios nakonec udělal, není jisté. V každém případě však byl těm, kdo ho tak hanebně zradili, v dané chvíli nepohodlný, a tak se oba perští generálové rozhodli, že se ho zbaví. Ale Alexandr už věděl, kde se král nachází, a rozhodl se jeho ustupující karavanu dostihnout – což se mu nakonec podařilo. V jednom z vozů pak našel tělo zavražděného Dareia III., které zabalil do svého pláště a poté ho nechal dopravit do Persepole. Tam

svému mrtvému protivníkovi vystrojil pohřeb se všemi královskými poctami.

Nakonec Alexandr dostihl i zrádného Nabarzanése a nechal ho bez milosti popravit. Druhý Dareiův vrah Běssos dopadl podobně. Když jeho vlastní vojáci zjistili, že se i on podílel na panovníkově vraždě, jako zrádce ho postavili před soud a po vynesení hrdelního trestu mu usekli hlavu.

Alexandr Makedonský pak ve svých výbojích pokračoval. Nyní byl králem Egypta, Persie, dobyl Baktrii, Parthii, Afghánistán a dostal se až k hranicím Indie. Ale řeční vojáci už začínali mít útrap z dlouhých pochodů a bojů plné zuby. Z Řecka byli už osm let pryč a toužili vrátit se domů. Také někteří důstojníci začínali Alexandra kritizovat za to, že přejímá stále více perských zvyků a začíná se chovat jako orientální despota. Když se navíc oženil s dcerou jednoho místního vládce Roxanou, jejímuž kouzlu propadl, měli toho všichni právě dost. Intrikami se chystali Alexandra zbavit a vrátit se do Řecka.

Ale komplot byl vyzrazen a makedonský král pochopil, že bez podpory svých přátel a spolubojovníků se neobejde. Proto se opět postavil do čela řeckého vojska, překročil vysoké hory a dorazil do Indie, kde za řekou Indus porazil vládce západní Indie Póra. Všude zakládal nové kolonie i osady, ale když se chtěl zmocnit údolí Gangu, vyčerpaní vojáci už odmítali jít dál.

Alexandr se snažil potlačit jejich opozici těmi nejkřutějšími opatřeními. Tak zahynul i jeho starý spolubojovník Parmenion, který se vyznamenal v bitvě u Gaugamel, popraven byl i velitel Alexandrový jízdy Filotas a při jedné hostině podnapilý Alexandr zabil i svého přítele Kleita za to, že projevil nelibost nad tím, jak makedonský král příliš přeje poraženým Peršanům.

V roce 326 př. n. l. se Alexandr z Indie začal stahovat. Jedna část jeho vojska se přepravovala podél Perského zálivu na lodích, druhá pochodovala přes poušť k Babylonu. Ale opozice řeckých vojáků proti jeho východní politice,